ASOS JOURNAL

The Journal of Academic Social Science

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 7, Sayı: 97, Ekim 2019, s. 364-380

ISSN: 2148-2489 Doi Number: <http://dx.doi.org/10.29228/ASOS.36781>

Yayın Geliş Tarihi / Article Arrival Date
8.08.2019

Yayınlanma Tarihi / The Publication Date
29.10.2019

İsmet OSMANOĞLU

Trakya Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü
ismetosmanoglu@trakya.edu.tr
ORCID:0000-0001-8971-2933

SÜRDÜRÜLEBİLİR PLANLAMA VE KÜLTÜREL MİRAS İLİŞKİSİ: TEORİK BİR DEĞERLENDİRME ÇERÇEVESİ

Öz

Kültürel/kentsel mirasa sahip şehirlerin, kent planlarında sürdürülebilir planlama için kültürel mirasın korunmasını gerekli bir amaç olarak algılaması koruma açısından hayati bir öneme sahiptir. Bu süreç, kültürel mirası koruma programının sürdürülebilir bir yaklaşımla ele alınmasını zorunlu kılmaktadır. Geçmişten günümüze kadar tecrübelerimiz kültürel mirası koruma planlamasının, sürdürülebilir planlama çalışmalarına olumlu katkıları olduğunu göstermiştir. Bu da ancak doğal ve kültürel mirasın önemli faktörlerini planlama vasıtasıyla, korumak ve geliştirmekle mümkündür. Sürdürülebilir kentsel gelişim ile bağlantılı olarak çevrenin korunması, kültürel / kentsel miras, doğal miras, kültürel peyzaj gibi konuların da canlandırılması, mirasın geleceği için olumlu bir gelişmedir. Bu çalışmada, teorik bir değerlendirme çerçevesi oluşturulacak ve bu çerçeve, çevresel ve kültürel mirası korumayı amaçlayacaktır; miras ise sosyo - kültürel ve ekonomik kaynak, ekolojik ve sosyal değer olarak kabul edilecektir. Bu çalışmaya göre, çevresel, ekonomik ve sosyo-kültürel bileşenleri içeren sürdürülebilir planlama, aynı zamanda kültürel varlıkların sürdürülebilirliğini de sağlamayı amaç edinmelidir. Sürdürülebilirlik verilerinin kullanımı bu planlama sürecinde kaçınılmazdır. Bu çerçevede yapılan bu çalışmada, sürdürülebilir kentleşme için önemli bir araç olarak sürdürülebilir planlama ele alınmakta ve bu kavramın kültürel mirasın korunması ve yeniden değerlendirilmesini içermesinin gerekliliği tartışmaya açılmaktadır. Bu teze göre, kültürel mirasın tanımı gereği sürdürülebilirlik için önemli bir kaynak teşkil etmekte ve bu mirasın içeriği sürdürülebilir kentleşme planlaması açısından önemli bir

katkı olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla, konu bu tez çerçevesinde ele alınacaktır.

Anahtar kelimeler: Kültürel Miras, Koruma, Sürdürülebilir Kentleşme, Sürdürülebilir Planlama, Değerlendirme Çerçevesi

THE RELATIONSHIP BETWEEN SUSTAINABLE PLANNING AND CULTURAL HERITAGE: A THEORETICAL ASSESSMENT FRAMEWORK

Abstract

It has vital importance for the protection that cities with cultural/urban heritage perceive the protection of the cultural heritage as a necessary aim for the sustainable and total planning in urban plans. That obliges the protection program of cultural heritage to be in a sustainable approach. From past to present many opinions have showed that the studies of protection planning of cultural heritage have positive contributions as well as studies of sustainable planning. It is possible via planning, protecting and extending the important factors of the natural and cultural heritage. It is a positive development for the future of the heritage that reviving the subjects such as protecting environment, cultural/urban heritage, natural heritage, cultural landscape in connection with sustainable urban development. In this study, a theoretical assessment framework shall be created and this framework shall aim to protect the environmental and cultural heritage; and to consider heritage as socio-cultural and economic resource, and an ecological and social value. According to this study, sustainable planning involving environmental, economic and socio-cultural components should also aim to ensure the sustainability of cultural assets. The usage of data related to sustainability is inevitable within this planning process. This study within this framework addresses sustainable planning as an important tool for sustainable urbanization; and one issue to be discussed within this concept is that whether it should contain the protection and the new assessment period of cultural heritage. According to a thesis, the definition of cultural heritage represents an important resource for sustainability, while the content of this heritage is to be considered as an important contribution in terms of sustainable urbanization planning. Therefore, the topic shall be considered within the framework of this thesis.

Keywords: Cultural Heritage, Protection or Conservation, Sustainable Urbanization, Sustainable Planning, Assessment Framework,

1. GİRİŞ VE AMAÇ

İnsanlığın bundan sonraki serüveni için umut edilen şey, sürdürülebilir bir yaşamın olanaklı kılınması ve bu bağlamda yaşamın tüm parçalarında olduğu gibi, kentsel mekânlar ve yapılar çevrede de sürdürülebilirliğin gerçekleştirilmesine yönelik çabaların ve politikaların üretilmesinin gerekli olduğu bilgisinin dünyanın bütün uluslarınca anlaşılmasının gerekliliğidir. Sürdürülebilirliğin salt bilimsel bir kavram niteliğinden çıkarılması ve doğrudan bir yaşam biçimi haline dönüştürülmesi, insanların ihtiyaçlarının doğal çevrenin kendini yenileyebilmesine imkân verecek biçimde ve ona zarar vermeden karşılanması ve çevreyle uyumlu bir yaşamın ortaya kon-

masının (Osmanoğlu, 2019a:522-537) yöntemlerinin neler olduğu da uzunca bir süredir tartışılmaktadır. Sürdürülebilirliğin, yaşamın her alanını kuşatıcı olduğu ve her alana uygulanabilir olabildiğinden yola çıkılarak, tanımının da kapsamının zaman içinde genişlediği, bir ölçüde yaşamın neredeyse tüm yönlerinde ele alındığı ve tartışıldığı görülmektedir (Lautso, vd., 2002). Bu tartışmada, kentler ve kentsel bölgeler önemli bir rol oynamaktadır. Bir yandan, kentlerin küresel çevre sorunlarına büyük ölçüde katkı yapması, diğer yandan kentlerde yaşayan insanların çevresel tahribat, kirlilik, sağlık, sosyal, eğitim, ekonomik, adalet, eşitlik, kimlik vb. artan sorunlarla karşı karşıya kalması, kentsel çevrelerin de sürdürülebilirliğini gündeme getirmiştir. Kentler için bir başka küresel sorun olan nüfus artışına verilecek yanıtın ne olacağı da, yine sürdürülebilirlik bağlamında ele alınacak bir konudur.

Bu bağlamda, 21. yüzyılın en önemli sorunlarından birisi 2019'de 7.713 milyar olan dünya nüfusunun hızla artarak 2050'de 9.735 milyara 2100 ise 10.875 çıkacağının öngörülmesi ve bunun % 70'den fazlasının kentsel alanlarda yaşayacak olmasıdır (UN, DESA, 2019). Bu artışın gelişmekte olan veya az gelişmiş ülkeleri daha çok etkileyeceği, bu gün %40 civarında olan kentsel nüfuslarının %70'e ulaşacağı tahmin edilmektedir. Bu artışın, kentlerin denetimsiz büyümesine neden olacağı, ancak bunun getirdiği sorunlara verilecek yanıtların da yine kentsel sistem içerisinde aranması gerektiği kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda, küresel ölçekte, bünyesinde kültürel ve doğal mirası barındıran kentler de dahil bütün kentlerin doğal ve yapıları çevreleriyle birlikte barındırdıkları kültürel mirasın sürdürülebilmesine olanak sağlayan, bir kentsel gelişme anlayışı ile planlanması gerekliliği ortaya çıkmakta, fakat birçok sorunu doğuran ve sürdürülebilir kalkınma ile çelişmekte olan mekânsal planlamanın bugünkü anlamıyla devam edeceği beklenmemelidir. Özellikle İstanbul, Kahire, Londra, Pekin, Tahran, Moskova, Mexico gibi yoğun kültürel mirasa sahip büyük kentlerde nüfusun yığılmaya devam etmesi, mevcut tüketim kalıplarının sürmesi, fiziksel mekânda yatayda ve düşeyde yayılma ve büyümenin sınırsızca sürmesi, küresel süreçlere eklenme çabaları sonucu, sınırsızca kaynakların tüketilmesi gibi durumlar şüphesiz kentlerdeki miras üzerindeki baskının artmasına, korumanın sağlanamamasına ve kentsel yaşam kalitesi seviyesinin de istenmeyen düzeylere inmesine neden olacaktır.

Ayrıca küreselleşme, endüstri sonrası kentlerde yeni bir kentsel hiyerarşinin oluşmasında etkili olmaktadır. Küreselleşme ile birlikte özellikle İstanbul örneğinde olduğu gibi metropol kentler arası yarışmacılık gibi ortak sorunlar, kentler üzerinde oldukça önemli ve hızlı bir ekonomik ve sosyal yeniden yapılanma sürecini başlatmıştır (Yazar, 2006). Kentler arası bu yarışta yalnızca kentlerin sahip olduğu ekonomik ve doğal sermaye değil, kentin sosyo - kültürel yapısı, sahip olduğu kültürel ve doğal miras ve bütün bunlarla biçimlenen kentsel kimliği de yarışın önemli belirleyicileri durumundadır. Bu yarış ekonomik kazanç sağlasa da, kültürel ve doğal miras ile çevresel açıdan kentler üzerinde çok da olumlu etkiler yapmayacak (Yazar, 2006), hatta kentler kimliklerini de kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya kalabileceklerdir. Özellikle İstanbul örneği bağlamında, kentin hem küresel yarışa girerek küresel ekonominin baskısı altında kalması, yanı sıra nüfus ve göç baskısı, piyasa güçleri ve politik güçlerle biçimlenen arazi rantı, arazi kullanım ve ulaşım vb. kararları ile kentsel mekânın yatayda ve düşeyde sürekli kontrolsüz büyütülmesi gibi sorunlar oldukça ciddi ve sürdürülemez bir kentleşmenin olumsuz süreçleri olarak ortaya çıkmaktadır. Ancak küresel ölçekte etkin durumda olan ve küresel sermayeyi çekebilecek altyapıya sahip olan kentlerin ekonomik, politik ve kültürel bağlamda dünya ölçeğinde giderek daha zengin, etkin ve söz sahibi olacağı da öngörülebilir bir durumdur.

Bu anlamda, gelecek on yıllarda bugün yaşanan sürecin daha hızlı ve yoğun bir biçimde yaşanacağı ve kentlerin çok önemli dönüşümlerle karşı karşıya kalacağı, özellikle çevresel, sosyal ve kültürel kayıpların ve sosyal ayrışma süreçlerinin ortaya çıkacağı, bu arada kültürel mirasın da bu sürecin tehdidi altında kalacağı öngörülebilir. Bu durum kaçınılmaz olarak çevreyle birlikte kentsel gelişme, büyüme ve zenginleşmenin de sürdürülebilir kılınmasını zorunlu tutmakta ve yanı sıra kentlerin sahip olduğu kültürel ve doğal mirasın da korunarak sürdürülebilmesine imkân sağlayan yeni politikaların üretilmesi ve stratejik karar verme ve planlama modellerinin oluşturulmasını gerektirmektedir. Hiç kuşkusuz kentsel sürdürülebilirliğinin sağlanması aynı zamanda; insan yaşamının niteliğine doğrudan katkıda bulunan, insanların doğal ortamlarına, genel barış ve huzura, geçmişin mirasının geleceğe devredilmesi düşüncesine olan eğilimleri arttıran doğal ve kültürel çevreye, gereken önemin verilmesini de zorunlu kılmaktadır (Osmanoğlu, 2019b:3480-3493; UN, 1987). Sürdürülebilir kentsel gelişmeyle ilgili, birbirinden ayrılan ya da birbirini tamamlayan tanımlamalarda; çevre değerlerinin tüketiminin en aza indirilmesi, kaynakların kullanım düzeyinin kaynakların kendini yenileme hızını aşmaması vb. temel başlıkların yanı sıra kültürel ve sosyal çeşitliliğin sürdürülmesi, kentsel çevrenin korunması ve geliştirilmesi yanı sıra tarihi ve kültürel alanların korunması da önemli başlıkları oluşturmaktadır (EC, 1998; Wood & Bruff, 2000:525; Lautso vd., 2004; Osmanoğlu, 2019b:3480-3493). Bu çerçevede kültürel ve doğal mirasın; tanımı gereği sürdürülebilirlik için önemli bir kaynak teşkil ettiği, içeriği dolayısıyla da sürdürülebilirliği sağlayacak verileri ve özellikleri taşıdığı ve bu anlamda sürdürülebilir kent planlaması için başat girdiler olarak sürdürülebilirliğe önemli katkılar yapabileceği (Osmanoğlu, 2019b:3480-3493) varsayılmaktadır.

Dolayısıyla bu çalışma, sürdürülebilir kentsel/çevresel planlama çerçevesinde kültürel mirasın sürdürülebilirliğini/devamlılığının sağlanabilmesine yönelik bir teorik değerlendirme çerçevesi oluşturmayı amaçlamaktadır.

2. YÖNTEM

Çalışmada öncelikle konuya ilişkin literatür taraması yapılarak kavramsal açıklamalar ve tanımlara yer verilmiştir.. Bu bağlamda ilk olarak Sürdürülebilir kalkınma ve kültürel miras ilişkisi incelenmiş, ardı sıra sürdürülebilir kentleşme ve planlama ile kültürel miras ilişkisi ele alınmıştır. Bu çerçevede Birleşmiş Milletler, Avrupa Konseyi ve Avrupa Komisyonu, Avrupa Çevre Ajansı gibi uluslararası kuruluşların konuyla ilgili yayınladıkları metinlerin yanı sıra Türkiye'deki yasa ve yönetmeliklerde taranmıştır ve elde edilen bulgulara konu bütünlüğü içerisinde yer verilmiştir. Son olarak sürdürülebilir kentsel/çevresel planlama yaklaşımı çerçevesinde kültürel mirasın sürekliliğinin/devamlılığının sağlanmasına ilişkin özgün bir değerlendirme çerçevesi oluşturmak amacıyla, BREEAM, BEAM, LEED, Green Globes, Green Star, CASBEE, Green Mark, CSH, HQE, DGNB, Estidama, C2C olmak üzere 12 adet Uluslararası Çevresel Değerlendirme Sistemi incelenmiş ve çevresel sürdürülebilirliğin ölçülmesinde etkin olan temel kategoriler saptanmaya çalışılmıştır. Elde edilen verilerden hareketle teorik bir çerçeve kurgulanmış, bulgular sonuç bölümünde tartışılmıştır.

3. SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA VE KÜLTÜREL MİRAS

Üzerinde genel bir mutabakata varılan görüşle sürdürülebilirliğin; “toplum ve çevre arasında sosyal olarak şekillenen bağlantıların uzun vadede yaşamasının sağlanabilmesi” (Becker vd., 1996), olarak tanımlandığı görülmektedir. “Ortak Geleceğimiz” raporunda sözü edilen “sürdürülebilir kalkınma” kavramı; “gelecek nesillerin kendi gereksinimlerini ve beklentilerini karşıla-

yabilme yeteneklerinden ödün vermeden günümüzün gereksinim ve beklentilerini karşılayan kalkınma” (UN, 1987) olarak tariflenmiştir. Sürdürülebilir kalkınma olgusunun merkezinde insanlar yer aldığı ve insanların, doğa ile uyum içerisinde, sağlıklı ve üretken bir yaşam sürdürmek hakkına sahip olduğu; sürdürülebilir gelişmenin amacının, insanlığın temel gereksinimlerinin karşılanması, herkes için yaşam standardının iyileştirilmesi ve güvenli bir geleceğin sağlanması (UN, 1992) olduğu belirtilmektedir. Sürdürülebilir kalkınma anlayışının temelinde, ekonomik büyüme ile birlikte çevrenin koruma dengesini de gözeten bir amacın var olduğu söylenebilir. Bu denge, kalkınma yolunda çevrenin, varlıkların ve kaynakların tahribinin yok olmasının önlenmesi ve korunarak geliştirilmesini amaçlamaktadır. Ancak bu alanda çoğunlukla ekonomiyi önceleyen ve önemseyen politikaların üretildiği görülmektedir. Kalkınma hedefinde araçsallaşan kültürel ve doğal varlıkların, ekonomik önem ya da getirileri ölçüsünde değerlendirilmeleri, bu varlıkların değil; ekonomik kalkınmanın öncelendiği bir yapıyı işaret eder. Dolayısıyla sürdürülebilir kalkınma hedefinde koruma, varlıkların bir ekonomik değere ya da işleve sahip olmaları halinde korunmaları anlamına getirildiğinde, özellikle kültürel ve doğal miras açısından büyük bir tahribatin yaşanması kaçınılmaz olacaktır.

Oysa sürdürülebilir kalkınmanın geniş bir kavram olarak sadece, ekonomik, sosyal ve çevresel bileşenleri (Reboratti, 1999:207-222) değil, aynı zamanda kültürel bileşenleri de (Lautso vd., 2004) içeren çok daha kapsamlı bir kavram haline gelmesi tüm dünyanın ortak geçmişini, hafızasını, tarihini ve bilimsel ve kültürel birikiminin sürekliliğini sağlayabilmek için vazgeçilmez önemdedir. Bu anlamda kültürel ve doğal varlıkların, sürdürülebilirliğin temel bileşenleri kapsamına alınmayarak serbest piyasa modeli içinde maddi ve akçasal karşılığı olan, ölçülebilir değerler olarak anlaşılması, işlevleri oranında koruma kapsamı içinde değerlendirilmeleri ve yalnızca ekonomik kalkınma hedeflerinin öncelenmesi, miras üzerinde ciddi bir tehlike olarak kendini göstermektedir.

1996 Helsinki Deklarasyonu; sürdürülebilir kalkınmada kültürel mirasın rolü üzerine vurgu yaparak, mirasın kalkınma içinde belli ilkeler çerçevesinde değerlendirilebileceğini belirtilerek, kültürel mirasın yeni istihdam olanakları oluşturma, alternatif yerel kalkınma ve kentsel dönüşüm projelerine katkı sağlama vb. gibi rolleri olabileceğini (COE, 2001) belirtmiştir. Yine bu bildirgede, kamusal yetkililer ve ilgili kuruluşların yerel topluluklara sürdürülebilir kalkınma için sağlam bir temel oluşturmaları gerektiğine ve bu alandaki karlılığı yalnızca ekonomik açıdan değerlendirmelerinin doğru olmayacağına, mirası sürdürmenin toplum için zaten bir kazanç olduğuna (COE, 2001) atıfta bulunulmuştur.

Son yıllarda Türkiye’de ve dünyanın birçok ülkesinde bunun pek çok örneği görülmektedir. Bu anlayışın sonuçlarının yansıtıldığı bir metin olan 3213 sayılı Maden Kanunuyla, kültürel ve doğal varlıklar, milli parklar, ormanlar, sulak alanlar ve su havzaları, meralar ve tarım alanları, kıyılar ve özel çevre koruma bölgeleri, ciddi bir koruma tedbiri getirilmeden madencilik faaliyetine açılmıştır (Resmi Gazete, 1985/18785)

Yine aynı şekilde, 1982’de çıkarılan 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunun (Resmi Gazete/17635,1982) veya 6831 sayılı Orman Kanunu’nun 16,17, 18 ve 115. maddelerine dayanılarak çıkarılan “Orman Arazilerinin Tahsisi Hakkında Yönetmelik’de (Resmi Gazete/22249, 1995) yeterli önlemleri getirmeyerek, milli parklar, orman alanları ve kıyı alanları üzerinde yapılaşma baskısını arttıran, yalnızca ekonomik getiriler adına kültürel ve doğal miras üzerinde ciddi bir tehlike olarak kendini göstermektedir. Bu tür yaklaşımlarda temel anlayış; ekonomik kalkınmanın öncelenmesi, doğal ve kültürel mirasın, kalkınmanın önünde bir engel oldukları savıyla

ilgilidir. Bu mirası, kalkınma hedefinde araştıran anlayışın aksine, çevreyi dışlamayan kalkınma kavramı, ekonomik gelişme ve sağlıklı çevreyi yaratma ile bu varlıkların korunma amaçlarının çelişen hedefler olmadığı varsayımına dayanmaktadır (Keleş ve Hamamcı, 2005:168.).

Özellikle ekonomik hedefler yönünden kültürel mirasın; gelir ve istihdam, işçilik becerilerinin artırılması ve bakım yaratılması, çevresel özellik değerlerinin artışı, kent merkezlerinin canlandırılması, kültürel ve doğal miras turizminin yaratılması vb. konularda çeşitli ekonomik faydalar oluşturarak kalkınma için teşvik yaratabileceği gibi toplulukları canlandırma, toplumların yaşam kalitesini artırma, kültürel küreselleşmenin etkilerini hafifletme stratejilerinin de vazgeçilmez bir parçası olma gibi etkileri de bulunmaktadır (Şahin, 2004). Bu bağlamda ekonomik gelişme ile kültürel ve doğal mirasın korunması hedef ve politikaları arasında pozitif bir denge kurulabileceği açıktır.

Bu dengenin en açık örneklerinden biri “sürdürülebilir turizm” veya “sürdürülebilir kültürel turizm” kavramı içinde tanımlanabilir. Turizm olayını oluşturan etkenlerin ve varlıkların nitelik ve niceliklerini kaybetmeden sürekliliğini sağlanması anlamına gelen (Gündüz, 2004:59.) ve turizmin doğal, kültürel mirası oluşturan çevre üzerindeki olumsuz etkilerini en aza indirebilmek geliştirilen ‘sürdürülebilir turizm’ anlayışının doğal ve kültürel varlıkların rasyonel olarak ve özgün değerlerini gözeterak kullanılması temeline dayandığı söylenebilir. Kültür ve Turizm Bakanlığı’nca 2008 yılında yayınlanan “Turizm İşletmesi Belgeli Konaklama Tesislerine Çevreye Duyarlı Konaklama Tesisi Belgesi (Yeşil Yıldız Simgesi) Verilmesine Dair Tebliğ”; “sürdürülebilir turizm kapsamında, çevrenin korunması, çevre bilincinin geliştirilmesi, turistik tesislerin çevreye olan olumlu katkılarının teşvik edilmesi ve özendirilmesi amacıyla, çevreye duyarlı konaklama tesislerinin sınıflandırılmasına ve belgelendirilmesine ilişkin usul ve esasları” düzenleyen sürdürülebilirliği özendiren ve teşvik eden bir başka olumlu girişimdir (Resmi Gazete/27005, 2008).

Bu kapsamda kültürel turizmi pek çok sorunu doğurabilen, kültürel ve doğal varlıkların sürdürülebilirlik olanağını yok edebilen bir faaliyet olmaktan çıkaran koruma-geliştirme stratejileri geliştirilmelidir. Güncel kültürel turizm tartışmalarının; tarihsel dokunun ortak bellek ve geçmişin kanıtları niteliğindeki kültürel mirasın, yerel kimlik değerlerinin, kültürel geleneklerin, küresel sermayeden pay alma arayışları içinde, ulusal ve uluslararası düzlemde kültürel turizm politikaları eşliğinde pazarlanmasına dönük koruma-geliştirme stratejilerinin üretilmesi (Ashworth & Tunbridge, 2000; Tiesdell vd., 1996) üzerinden bir değişim sürecine oturtulmaktadır. Ancak sözkonusu değişim sürecinin öncelikli etkilerinin koruma yönünde olumlu gelişimi sağlandığında, kültürel turizmin ve buradan sağlanan kaynakların mirasın korunması üzerine göreceli faydaları olacaktır. Kültürel turizm geliri, kültürel mirasın korunması, bakımı ve geliştirilmesi için kaynak sağlayabilir. Ayrıca, geniş halk kitlelerine erişmek için pozitif katkı yapar ve çevrede yaşayanların yaşam kalitesini arttırmaya yardımcı olur. Ancak kültür varlığının turizme açılması onun bozulma veya tahribine yol açacak yoğunlukta olmamalı ve sürdürülebilirlik düzeyini aşmamalıdır.

Sürdürülebilir kalkınma ile kültürel ve doğal mirasın korunması hedef ve politikaları arasında sürdürülebilir turizm veya kültürel turizm dışındaki alanlarda da önemli bağlantılar bulunduğu ve mirasın bu alanda önemli katkıları olabileceği sıkça vurgulanan bir olgudur. Rypkema, sürdürülebilir kalkınma çabasında, kültürel mirasın korunmasının çevresel sürdürülebilirlik, kültürel sürdürülebilirlik ve ekonomik sürdürülebilirliğe katkısının oldukça açık olduğunu ifade eder

(Rypkema, 2005). Ayrıca sürdürülebilir kalkınmanın geniş bir kavram olarak yalnızca sürdürülebilir ekonomi ve çevresel sürdürülebilirliği değil yanı sıra, diğer sürdürülebilirlik yönlerini ve bu arada; yapıli çevrenin fiziksel sürdürülebilirliği ve yerel geleneklerin ve becerilerin kültürel sürdürülebilirliğini de (Rypkema, 1999) kapsadığını belirtmektedir.

Küreselleşme bağlamında, temel bir araç olarak kültürel mirasın (NSW, 2004), sürdürülebilir kalkınmanın toplumsal yönü üzerindeki rolü saptanmaya çalışıldığında ve etkisi analiz edildiğinde, mirasın çok açık katkıları ve fırsatları sunduğu görülür. Bu bağlamda kültürel miras; kültürel küreselleşmenin önlenmesi (Heritage Counts, 2003), toplulukların yer duygusu kaybı, sosyal uyum, kültürel çeşitlilik sağlama, insan hakları ve demokrasi, halkların barışçıl ve uyumlu bir arada yaşaması (Osmanoğlu, 2019b:3480-3493; The London Group, 2000), kültürel ve sosyal çeşitliliğin korunması (EEA, 1995), toplumsal yapının maddi olmayan boyutlarının anlamlandırılması (Hassler, vd. 2002), toplulukları canlandırma (Ng, vd., 2001:171-183) sürdürülebilir toplum, kültürel sürdürülebilirlik, toplumsal katılımı ve etkinliği arttırma, sosyal uyum sağlama (Osmanoğlu, 2019b:3480-3493) yanı sıra, sosyal ve kuşaklararası eşitlik, toplulukların yer duygusu kaybını önleme, yerel toplulukların kültürel kimliğine katkı sağlama ve nüfusun kültürel çeşitliliği (Şahin, 2004) için de oldukça hayati önemde katkılar yapmaktadır. Ayrıca miras toplumsal ilişkilerin devamlılığına da katkı yapar ve geçmiş, bugün ve gelecek arasında süreklilik sağlayarak bağ kurar ve halkın katılımı için çeşitli fırsatlar sunar.

Kültürel miras çevresel sürdürülebilirlik ve ekonomik sürdürülebilirlik bağlamında ise; kentsel form çeşitliliği ve mimari çeşitlilik (Osmanoğlu, 2019b:3480-3493) ve zengin kentsel görsellik sağlar, alana özgün bir hava ve cazibe katar, çevrenin değeri ile ilgili algıyı etkiler, tarihsel çevrenin devamlılığını sağlar, ekonomik sürdürülebilirlik için kaynak değeri oluşturur, (Hassler, vd. 2002; Osmanoğlu, 2019b:3480-3493), kente ve bulunduğu yere prestij kazandırır, gerek kamu, gerekse özel sektörün katılımını teşvik eder, vergi muafiyetleri getirdiğinden, mal sahipleri ve kiracılar için cazip bir durum oluşturur. Dolayısıyla kültürel mirasın sürdürülebilir kalkınma için önemli bir girdi olarak algılanarak, her toplumun sosyal ve kültürel alt yapısında, o topluma özgü kavramsal argümanların ve bu ilişkiye ilişkin kavramsal çerçevelerin oluşturulması uygun olacaktır. Ancak spekülative gelişmeler ve kısa vadeli çıkarlar tarafından yönlendirilen kalkınma hedeflerinin, kültürel miras ve tarihi çevreye önemli bir tehdit nedeni olacağı da unutulmaması gereken bir olgudur.

4. SÜRDÜRÜLEBİLİR KENTLEŞME VE PLANLAMA İLE KÜLTÜREL MİRAS İLİŞKİSİ

Rio “Yeryüzü Zirvesi” (UN, 1992) ve İstanbul Habitat II “Kent Zirvesi” (UN, 1996) dahil tüm küresel zirvelerin ve uluslararası toplantıların sonuç belgelerinin hemen hepsinde üzerinde durulan sürdürülebilir kalkınmaya ulaşmada “sürdürülebilir yerleşmelerin” önemli bir olgu olarak ortaya konması sürdürülebilir kentsel gelişme kavramının ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Bu süreçte, çevre gündeminin genişlemesiyle, sürdürülebilirliğin içeriğinin kentsel alanlara uyarlanması üzerindeki çalışmalar küresel ölçekte yoğunlaşarak ve artarak devam etmiştir. Bu çalışmaların öncülerinden olan ve Avrupa komisyonunca hazırlanan “Sürdürülebilir Kentler” raporu’nun temel amacının; kentsel yerleşmelerde sürdürülebilirlik üzerine düşünmenin gelişimine katkı sağlamak üzerine odaklandığı (EC, 1996), ilerleyen zaman içerisinde küresel ölçekteki birçok konferansta da sürdürülebilir kentleşmenin birçok boyutunun ve argümanlarının tartışıldığı görülmektedir (WIT, 2000).

Sürdürülebilir kentsel gelişmenin hangi temeller üzerine odaklanacağına ilişkin sıklıkla ve yoğun tartışmalar yapıldığı görülmektedir. Bu tartışmalar genelde, gelecek nesillere herhangi bir yük bırakmadan, kentleri yaşanılabilir kılan tüm sistemlerin de sürdürülebilir kılınması, çevresel kaynakların gelecek nesiller tarafından da kullanım hakkının gözetilmesi, ekolojik, sosyal, kültürel, ekonomik kurumsal ve politik bileşenlerde dahil olmak üzere yaşam kalitesinin artırılması ” (UN, 1987,1992, 1996; EC, 1996, 1998; COE, 1992; WIT, 2000) gibi temalar üzerinden yürütülmektedir. Ayrıca sürdürülebilir kentsel gelişmeye doğal ve kültürel mirasın katkıları ve sürdürülebilirlik-miras ilişkisinin de (Osmanoğlu, 2019b:3480-3493a) sorgulanan konular arasında kendisine yer bulduğu görülmektedir.

Sürdürülebilir kentleşmenin; bir kaynak olarak çevrenin tüketilmesi ve yitirilmesine önem vermeden kullanımına karşı geliştirilen ve ekolojik boyutunun yanı sıra ekonomik, toplumsal ve kültürel boyutlara sahip bir gelişme anlayışını yansıttığı söylenebilir. Sürdürülebilir kent ve kentleşmeyle ilgili zaman içerisinde farklı görüşler geliştirilmiştir. Aoyagi vd. (1998) doğal değerlerin taşıma kapasitelerinin üstünde kullanımı sonucunda geri dönülemeyecek şekilde yok olmasını önleyen ve şimdiki kuşakların yanında, gelecek kuşakların da ihtiyaçlarını karşılayıcı gelişme biçimini benimseyen kent olarak tanımlarken, Nijkamp & Perrels (1994) ise, sürekliliği ve değişimi sağlamak için, sosyo-ekonomik kaygıların çevre ve enerjiyle ilgili kaygılarla uyumlu hale getirildiği kent olarak üç temel paradigmayı birlikte ele alan bir tanım getirmektedir.

Bu görüşlerin de ortaya koyduğu gibi kentsel gelişim kapsamlı bir süreçtir ve uzun vadeli kentsel canlılığın yanı sıra aynı zamanda sosyal, ekonomik ve çevresel canlanma ile ilgili olduğu açıktır. Sürdürülebilir kentsel gelişmenin, mevcut kentsel dokuda rehabilitasyonun yanı sıra yerel ekonomi, sosyal sermaye ve yerel topluluğun canlandırılması, kültür ve ekonomide çeşitlilik, sosyal adalet ve eşitlik (Ng, vd., 2001:171-183) gibi konuları da kapsadığı görülür. Farklı modellerin sürdürülebilir kentsel gelişme tanımında ortaya koydukları ortak özellikler arasında, kültürel ve doğal mirasın sürekliliği, tarihsel süreklilik, kültürel ve sosyal çeşitlilik, güçlü aidiyet ve kentlilik duyguları, çevrenin gelecek kuşaklara ulaşmasına izin veren büyüme, kentin bir yerleşim birimi olarak kendi varlığını devam ettirebilme yetisi vb. de yer almaktadır (Osmanoğlu, 2019b:3480-3493a).

Sürdürülebilir gelişmenin temel hedefinin gelecek kuşakların kendi ihtiyaçlarını karşılama yeteneğini dışlamadan, kentlerin üretici, ekolojik ve kapsayıcı olmaları üzerine yoğunlaşmakta ve yenilenebilir kaynakları kullanarak, yenilenemeyenleri kullanmayı azaltmayı içerdiği söylenebilir. Bu hedefin tarihsel kentlerin yerine yenisi konamayan kültürel, tarihi ve doğal zenginliklerin korunmasını da kapsamı gerektiği (Satterthwaite, 1997: 667–1691) açıktır. Tarihsel kentlerin, sahip oldukları kültürel varlıklar ve yerel kimlik değerlerinin, geniş katılım, işbirliği ve şeffaflık ilkelerini temel alan, stratejik mekânsal planlama yaklaşımı eşliğinde sürdürülebilir korunması ve geliştirilmesine dönük arayışlar, (Albrechts, 2004:743-58; Steinberg, 1996:463-75; Larkham, 1996) sürdürülebilir yerleşmelerin tartışılmaya başlandığı 1990’lı yılların ortalarından itibaren devam etmektedir.

Bu tartışmalarda, kentsel gelişim sürecinde mirasın korunması için kapsamlı politikalar oluşturulması, sürdürülebilir kalkınma için uygun bir hedef (Chohan & Wai Ki, 2005) olarak ortaya konmaktadır. Ancak “sürdürülebilir kalkınma ve kentleşme” ile “kültürel varlıkların korunması” arasında açık bir çelişki bulunduğu ve farklı yönelmelerle ilgili olduğu zaman zaman ifade edilse de, aslında uyum içinde ele alınarak sürdürülebilir planlamaya birlikte bütünleştirilmesi gereken olgular olduğuna ilişkin veriler ve argümanlar oldukça güçlüdür. Konuyu destekleyen ve

sürdürülebilir kentsel gelişme için kültürel mirasın, güçlü bir araç ve önemli bir girdi olduğunu vurgulayan çok sayıda görüş ve çalışma bulunmaktadır.

Bu bağlamda Wood ve Bruff'a (2005:525) göre sürdürülebilir kentsel gelişmenin ana başlıklarından birini "yapılı çevre" ve bununla ilgili olan "kültürel ve tarihi alanların korunması" konusu oluşturmaktadır. Arupa Kentsel Şartı'nın ilkelerinden birisi ise, "tarihi kentsel yapı mirası" (COE, 1992) olarak belirlenmiş durumda olup, miras ve onun korunmasının sürdürülebilir kent planlaması açısından önemli bir veri ve kaynağı oluşturduğu sıklıkla belirtilmektedir. Şartın "Kentlerde Mimari Miras" başlığını taşıyan dördüncü bölümünde belirlenen ilkelerde, kentsel mirasın gelecek kuşaklara bir referans teşkil edeceği, bu mirasın korunması ve sürdürülmesinde yerel yönetimlere büyük görevler düştüğü ve korumayı sağlamada kentsel ekonomik canlanmanın da büyük rolü bulunduğu önemle vurgulanmaktadır (COE, 1992).

Kapsamlı ve uzun vadeli bir süreç olan sürdürülebilir kentsel gelişmede, kentsel/kültürel miras hem yapılı çevre hem de sosyal çevre açısından katalizör bir rol oynar. Bu miras kentsel biçim, görsel çeşitlilik ve manzara zenginliği yaratabilir, kentsel alanlarda ki kültürel, toplumsal ve tarihsel karakteri keşfetmek için yardımcı olabilir. Mirasın korunması bir kentin uzun vadeli refahı için çok önemli bir faktördür. Ayrıca koruma sürecinde toplumsal katılım sürdürülebilir sonuçlar da getirebilir. Be temel çerçevesinde, Avrupa Çevre Ajansının daha sürdürülebilir kentler için belirlediği hedefler arasında, kültürel ve sosyal çeşitliliği korumak da (EEA, 1995) yer almaktadır. Lautso vd. (2002)sürdürülebilir kentsel gelişimin üç boyutunu oluşturan, çevresel, ekonomik ve sosyo-kültürel sürdürülebilirliğin alt temalarında; kentsel merkezin ve yerel çevrenin çeşitliliğine vurgu yaparak kültürel varlıkların ve mimari mirasın sürdürülebilirlik göstergesi olarak öngörüldüğü bir yaklaşımı ortaya koymaktadırlar.

Kültürel çeşitlilik ve kimlik endişelerini koruma sorunu, dünyanın bütün topluluklarını ilgilendiren ve etkileyen bir sorundur (Coccossis & Nijkamp 1995). Bu anlamda bütün toplulukların kimlikleri, yaşam biçimleri ve tarzları, küresel sosyo-ekonomik güçlerin etkilerine açıktır. Burada kültürel mirasın etkisinin yadsınamaz rolü ortaya çıkmaktadır. Kültür mirası bir kuşaktan diğerine aktarılan bir değer ve toplumun kimliğinin bir parçasıdır, dolayısıyla ve bir ölçüde toplumsal veya bireysel kimlik mirasla tanımlanabilecek bir olgudur. Kültürel miras toplumsal değerler, gelenekler, tutumlar ve yaşamla ilgili olup geçmişle derin bağları vardır. Büyük ölçüde toplumun geleceğini de biçimlendiricidir. Diker'in (2016:365-374) Ashworth ve Tunbridge'den aktardığı gibi (2000: 95) toplumun tümüne mal olmayan bir şeyin miras olarak kuşaklara aktarılması mümkün görülmemektedir. Açıkçası miras terimi oldukça geniş çerçeveli bir olgudur, sembolik değerlerde dahil pek çok özellikleri kapsayıcıdır ve sinerji yaratma kabiliyetine sahiptir. Hem dünyanın gelişimi hem de toplumların kendi gelişimi açısından bu miras büyük bir değer ifade etmektedir. Bu nedenle mirasın korunması çok boyutlu bir yaklaşımla ele alınmalıdır. Ancak koruma tek başına sürdürülebilirliği sağlamada yetersiz kalmaktadır. Bu konuda çözüm, koruma ve geliştirme çıkarlarının birleşebileceği bir orta yol bulunması (Welbank, 1987:183-199) ve kültürel mirasın kentsel gelişimi destekleyen bir olgu olarak ele alınmasını sağlamakla ilgilidir.

Kentsel gelişim, fiziksel açısından yeni varlıkların yaratılması anlamına gelir. Dolayısıyla çoğu tarihi kentsel çevrelerdeki tarihsel ve kültürel varlıkların ancak, kentsel sürdürülebilirlik ilkesi çerçevesindeki planlama sürecinde değerlendirilmesi dikkatli, dengeli ve uygun yöntemlerinin geliştirilmesine bağlı olacaktır. Ayrıca genelde tüm kültürel varlıklar aynı zamanda hesaplanabilir ve hesaplanamayan bir ekonomik değeri de temsil ederler. Ancak, mirası sınırlı geleneksel

değerlendirme yöntemleriyle ve maliyet-fayda analizi ile değerlendirilecek bir kaynak olarak ele almak (Lautso vd, 2002), mirasın korunması açısından uygun bir değerlendirme yöntemi olmayacaktır. Çok daha geniş ve tamamlayıcı bir perspektife ihtiyaç vardır. Mirasın sürdürülebilir kentsel gelişme ve planlama da veri olarak kullanılarak korunması, genellikle çok çeşitli karar verme süreçlerine ve çok boyutlu ölçme ve değerlendirme analizlerine ihtiyaç duyar. Bu anlamda, sürdürülebilirlik ilkesi temelinde kültürel mirasın korunması, sürdürülebilir planlama çerçevesinde yeniden tanımlanmalıdır.

Sürdürülebilir planlama, sürdürülebilir kentsel gelişim için bir araç olduğu gibi, doğal ve kültürel mirasın öğelerini korumak için de etkili bir araç olmayı sağlamalıdır (Osmanoğlu, 2019b:3480-3493). Sürdürülebilir kentsel gelişim, yaratıcılık, yenilikçi buluşlar ve mimari tarzların yenilenmesi ve geleneksel uygulamaların yeniden benimsenmesi ve yorumlanması için de bir fırsat olabilmeli (COE, 2008), ayrıca planlama aracı vasıtasıyla kültürel varlıkları koruyarak, toplumsal, kentsel ve mimarlık kültürünün yeniden canlandırılmasının temel aracı olabilmelidir. Mirasın sürdürülebilir kentsel gelişme ve yenileme için bir katalizör olduğundan (Chohan & Wai Ki, 2005) hareketle, kültürel mirasa sahip tarihsel kentlerde üretilecek koruma geliştirme stratejisine ilişkin sürdürülebilir planlama modelleri ve planlama süreci bu mirası koruma ve geleceğe taşıma beklentilerini karşılamalıdır. Planlama gelişme ve korumacılık arasında, sürdürülebilir kalkınmaya ulaşmada ve anlaşmazlıklarda uzlaşmak gibi zıtlıkların ahengini denge içinde çözüme kavuşturmada (COE, 1992) bir araç olmalıdır.

Burada temel konu, tarihsel mirasa sahip kentler üzerine üretilecek kentsel gelişim kararlarının ve planlarının sürdürülebilirlik amacına da uygun biçimde, korumayı sağlayacak kararları nasıl bir yöntem kurgusu içinde belirleyeceği ve kültürel mirası sürdürülebilir biçimde korumanın sağlanabilirliğinin hangi çerçeve de değerlendirileceğidir.

5. DEĞERLENDİRME ÇERÇEVESİ

Sürdürülebilir kentsel gelişme ve planlama ile kültürel mirasın sürdürülebilirliği ilişkisinin boyutları hakkında yukarıda yapılan incelemeler ve açıklamalar ışığında teorik bir değerlendirme çerçevesi ortaya konmaya çalışılmıştır. Ancak konuyla ilgili pek çok kurum ve kişinin, bu ilişkinin boyutları hakkında kafasının karışık olduğu görülmektedir. Bu çalışma bütün bu ilişkiyi ve argümanları, konuyla ilgili farkındalığı, planlama boyutuyla kültürel mirasın korunmasının ve sürdürülebilir kılınabilmesinin olanaklılığını tartışmaya açmayı hedeflemiştir. Bu çerçevede sürdürülebilir kentleşmenin gerçekleştirilmesi için önemli bir araç olan planlamanın, kültürel mirasın korunarak sürdürülebilirliğini/devamlılığını ve yeniden değerlendirilmesini sağlayabilmesinin hangi kriterlerle saptanabileceği ve bunun yönteminin ne olacağı da tartışılması gereken bir sorun olarak ele alınmaktadır. Bu bağlamda sürdürülebilir kentsel/çevresel planlama yaklaşımı çerçevesinde kültürel mirasın sürekliliğinin/devamlılığının sağlanmasına ilişkin özgün bir değerlendirme çerçevesi oluşturmak amacıyla, Uluslararası Çevresel Değerlendirme Sistemlerinden (BREEAM, LEED, CASBEE vd.) (Osmanoğlu, 2019c:805-819) 12 tanesi incelenmiş ve çevresel sürdürülebilirliğin ölçülmesinde etkin olan beş temel kategorik başlığın bu yaklaşım içinde kullanılabileceği saptanmıştır. Saptanan her kategorik başlık çalışma kapsamında saptanan ana konulara ayrılmış, ana konu başlıkları ise alt sektörler halinde detaylandırılmıştır. Ancak çalışma katılım ve tartışmaya açık bırakılmıştır Teorik çerçeveyi oluşturan ve Uluslararası Çevresel Değerlendirme Sistemlerinden elde edilen beş temel kategorik başlık şunlardır; Azaltma, Koruma, Bakım Sağlama ve Sürdürme, Çevresel ve Sosyal Kalitenin Arttırılması, Yönetim – Katılım - Farkındalık ve Eğitim (Tablo 1).

Beş temel kategoriden oluşan Teorik Değerlendirme Çerçevesinde her kategori üç ana konu başlığı halinde ayrıntılandırılmış ve ana başlıklar ise değerlendirmenin yapılabilmesine olanak sağlayacak biçimde alt sektörlere ayrılarak detaylandırılmış ve alt başlıklar halinde gruplandırılmıştır;

Azaltma

- Toplumsal Yüklerin Azaltılması: Aşırı nüfus yoğunluğu, göç hareketleri, niteliksiz işgücü, eğitimsizlik, toplumsal eşitsizlik, toplumsal katmanlaşma, sosyal ayrışma, sosyal uyumsuzluk, toplumsal çatışmanın azaltılması.
- Çevresel ve Kentsel Yüklerin Azaltılması: Yapı yoğunluğu, kentsel işlevlerin zararlı etkisi, araç trafiğinin ve taşıta olan bağımlılığın azaltılması, mekansal yayılmanın önlenmesi, mirasa zararlı hava, su, çevresel vb. kirliliğin azaltılması; mirasın bulunduğu alanda kentsel rant oluşturacak ve aşırı çekim gücü yaratacak işlev ve kararların azaltılması, gürültü, kirlilik, koku ve titreşimin azaltılması, kazaların (yangın vb.) azaltılmasına yönelik önlemlerin alınması, atıkların azaltılması ve kaynakların idareli kullanımı, çevre değerlerinin tüketiminin en aza indirilmesi.
- Doğal Çevre Koşullarının Verdiği Zararların Azaltılması: Doğal çevre etkileri; Güneş, rüzgar, radyasyon, vb. dış hava koşullarının zararlarının azaltılması, zemin ve doğal afet etkilerinin azaltılması.

Koruma (mirasın zaten korunduğu varsayılmıştır)

- Kültürel Mirası İçeren Yapılı Çevrenin Korunması: Kentsel miras, kentsel karakteristikler, kentsel simgeler, silüetin korunması, kentin parsellerden ve yol ağından oluşan dokusu ve sokak düzeni, yerel mimarinin korunması ve devamlılığı, yapılar, yeşil alanlar ve boş alanlar arasındaki ilişkinin korunması.
- Toplumsal ve Kültürel Yapının Korunması: Kültürel ve toplumsal çeşitliliğin korunması, yerel geleneklerin ve yerel kimliklerin korunması, tarihsel anılar, nüfusun kültürel çeşitliliğinin korunması.
- Doğal Çevrenin Korunması: Kentsel topoğrafya, kent veya kentsel bölge ile doğal çevre arasındaki ilişkinin korunması, temel ekolojik süreçlerin ve doğal çevre koşullarının korunması, enerji ve suyun korunması, bio-çeşitliliğin korunması.

Bakım Sağlama ve Sürdürme

- Kentsel Miras: Kültürel mirasın sürekli bakımla devamlılığının sağlanması, tarihsel süreklilik, çağdaş yaşama uyum sağlayarak koruma ve sürdürme.
- Kentsel Çevre: Uygun işlevler (ticaret, hizmet, eğitim, kültür, iskan vb.), mirasın gelecek kuşaklara ulaşmasına izin veren kontrollü ve denetlenen büyüme, kuvvetli toplu taşıma, güçlü yaya trafiği ve bisiklet kullanımı, yerel imalat ve sanayi, yerel mimarinin ve tekniklerin sürdürülmesi, yerel malzemelerin sürdürülmesi, kültürel miras turizminin canlandırılması ve yaygınlaştırılması, tematik gezi güzergahları oluşturulması.
- Toplum ve Kültür: Yerel toplulukların, kültürlerin ve geleneklerin sürdürülmesi, sürdürülebilir bir nüfus artışı, temel toplumsal ihtiyaçların sağlanması, en uygun nüfus yoğunluğu ve büyüklüğü, nüfus – istihdam dengesinin gözetilmesi, alanda ekonomik canlanma sağlama.

Çevresel ve Sosyal Kalitenin Arttırılması

- Çevresel Kalitenin Arttırılması: Kentsel alanın niteliğinin arttırılması, kentsel altyapı ve donatı düzeyinin yükseltilmesi, yapıların ve kentsel çevrenin performansının arttırılması.

sı, kaliteli bir fiziksel çevre, yapı güvenliği, güçlü teknik altyapı ve sosyo- kültürel alt-yapı, erişilebilirliğin sağlanması, kaynaklara ve hizmetlere eşit ve adil erişim, yerel merkezlerin oluşumunu teşvik, canlılık ve güçlü iletişim.

- Sosyal Kalitenin Arttırılması: Yüksek yaşam kalitesi, yüksek ekonomik refah ve güçlü istihdam, işgücünün beceri ve kalite düzeyinin yükseltilmesi, toplumun eğitim düzeyinin yükseltilmesi, yoğun sosyal etkileşim, sosyal altyapı, sosyal uyum.
- Teknik Kalitenin Arttırılması: Uygulama ve yapım kalitesinin arttırılması, üretim ve imalat kalitesinin arttırılması

Yönetim, Katılım, Farkındalık ve Eğitim

- Yönetim: Kültürel miras yönetimi, bütüncül planlama ve strateji geliştirme, esnek planlama, uygulama araçlarının ortaya konması, tespit, tescil ve envanter, mali destek programları, yasal düzenlemelerin uyumlu hale getirilmesi, kamu ve özel sektör kaynaklarının kullanımı, halkın özendirilmesi (vergi teşvikleri vb.), güçlü bir izleme sistemi oluşturulması.
- Katılım: Kararlara tüm grupların etkin katılımı, şeffaflık ve açıklık, toplumsal katılımın teşvik edilmesi, katılımı olanaklı kılınacak mekanizmaların oluşturulması.
- Farkındalık ve Eğitim: Güçlü aidiyet ve kentlilik duyguları oluşturulması, kültürel miras eğitimi, ulusal ve uluslararası düzeyde tanıtım.

Tablo 1: Sürdürülebilir planlama yaklaşımı çerçevesinde kültürel mirasın sürekliliğinin sağlanmasına ilişkin değerlendirme çerçevesi

ÖZNE	KATEGORİLER	ANA KONULAR	ÇIKTI
S	Azaltma	Toplumsal Yüklerin Azaltılması	SÜRDÜRÜ
Ü	(BREEAM, 2017; BEAM 2016; USGBC, 2009; Green Globes, 2004/2018; Green Star, 2013; CASBEE, 2005; Green Mark, 2015; CSH, 2008; France GBC, 2015; DGNB, 2016), Estidama, 2010; C2C, 2013)	Çevresel ve Kentsel Yüklerin Azaltılması	LEBİLİR
R			K
D		Doğal Çevre Koşullarının Verdiği Zararların Azaltılması	Ü
Ü			L
R			T
Ü	Koruma	Kültürel Miras Bileşenlerini İçeren Yapılı Çevrenin Korunması	Ü
L	(BREEAM, 2017; BEAM 2016; USGBC, 2009; Green Globes, 2004/2018; Green Star, 2013; CASBEE, 2005; Green Mark, 2015; CSH, 2008; France GBC, 2015; DGNB, 2016), Estidama, 2010; C2C, 2013)	Toplumsal ve Kültürel Yapının Korunması	R
E		Doğal Çevrenin Korunması	E
B			L
İ	Bakım Sağlama ve Sürdürme	Kültürel/Kentsel Miras	
L	(BREEAM,2017; USGBC, 2009; Green Star, 2013; CASBEE, 2005; Estidama, 2010; DGNB, 2016)	Kentsel Çevre	M
İ		Toplum Ve Kültür	İ
R			R
P	Çevresel ve Sosyal Kalitenin Arttırılması	Çevresel Kalitenin Arttırılması	A
L	(CSH, 2008; BREEAM, 2017; BEAM, 2016; Green Globes, 2004/2018; Green Star, 2013)	Sosyal Kalitenin Arttırılması	S
A		Teknik Kalitenin Arttırılması	
	Yönetim, Katılım, Farkındalık ve	Yönetim	

N	Eğitim	Katılım
L	(CSH, 2008; BREEAM, 2017; BEAM, 2016; Green Globes, 2004/2018; Green Star, 2013).	Farkındalık ve Eğitim
A		
M		
A		

Teorik değerlendirme çerçevesi; sürdürülebilir kentsel gelişme bağlamında planlamanın, kültürel mirasın sürdürülebilirliğini sağlayıp sağlamadığının hangi başlıklarla değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymak üzere oluşturulmuş, tartışmaya açık bir çalışmadır. Kentsel gelişme çerçevesinde sürdürülebilir korumanın sağlanabileceği ve planlama aracılığıyla kültürel mirasın bütün önemli öğelerinin korunabileceği ve sürdürülebilir kılınabileceğinin (ECTP, 2003) mümkün olduğu temel bir kabul olarak alınmıştır.

6. SONUÇLAR VE TARTIŞMA

Son yıllarda giderek artan biçimde sürdürülebilir planlamanın temel amacı durumunda olan sürdürülebilir kentsel gelişmenin; çevre korumanın ve sürdürülebilirlik ilkelerinin yanı sıra kültürel/kentsel miras, doğal miras, kültürel peyzaj gibi konuların da sıklıkla sürdürülebilirlikle birlikte gündeme getirilmesi de mirasın geleceği açısından olumlu bir gelişmedir. Uluslararası kamuoyunun önemli bir kısmının da, günümüzde kentlerin karşı karşıya olduğu demografik değişiklikler ve bunun kentlerin yayılarak büyümesine etkileri, çevresel sorunlar ve iklim değişikliğine karşı önlemler, özellikle arka planda ekonomik ve sosyal değişimin olduğu bir ortamda sosyal uyumun sağlanması, mimari ve kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gibi sorunlarla ancak, kültür, ekonomi, sosyal ilişkiler, çevre, kültürel ve doğal miras konularının her birinin eşit rol oynadığı, yaratıcı ve bütüncül bir yaklaşım içeren sürdürülebilir kentsel gelişim aracılığıyla cevap verilebileceğini öngörmesi iyimser olmamıza neden olmaktadır.

Bu süreçte sürdürülebilir kalkınma, kentsel gelişim politikaları ve planlama arayışlarının gündeminin giderek “kültürel mirasın sürdürülebilirliği ve sürdürülebilir koruma” kavramlarını da kapsayarak yürütülmesi olumlu bir gelişme olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak sürdürülebilir kalkınma ve kentsel gelişim sürecinde, kültürel mirasa sahip kentsel alanlar ve bölgeler üzerinde, özellikle yalnızca turizm politikaları eşliğinde biçimlendirilen yeniden kalkınma sürecinin, küresel ve yerel ölçekte talep edilen mekânsal ve işlevsel gereksinimler açısından, miras üzerinde baskı oluşturacak değişim ve dönüşümlere neden olacağı gözardı edilmemesi gereken bir noktadır. Sözkonusu değişim sürecinin öncelikli etkilerinin ve turizm yatırımlarının ortaya çıkaracağı yeni eğilim, talep ve beklentilerin, tarihsel merkezlerin mekânsal örüntüsünün ve işlevsel niteliğinin yeniden kurgulanmasını zorunlu kılacağı ve bu sürecin, korumanın sağlanması değil imarın canlandırılması üzerine odaklanacağı açıktır. Planlamanın geçmişten beri süregelen gibi yalnızca tek boyutlu olarak imar hareketleri ve arazi kullanım kararları boyutuna indirgenmesi miras açısından olduğu gibi çevresel ve toplumsal - kültürel açıdan da büyük kayıplar yaratacak olması kaçınılmazdır.

Dolayısıyla kültürel miras ve buna bağlı kentsel miras kavramının sürdürülebilirlik ilkesi temelinde değişen gündemi, tarihsel mirası barındıran kentler üzerine üretilen üst ve alt ölçekli planların yöntem kurgusunu, karar verme sürecinden, planlama, uygulama, denetleme sürecine dek, kültürel mirasın sürdürülebilirliği çerçevesinde yeniden tanımlamalıdır. Çalışmanın başından itibaren ortaya konduğu gibi kültürel miras ile sürdürülebilir kalkınma, kentleşme ve planlama

arasında açık bir karşıtlık değil birbirini tamamlayıcı ilişkiler bulunmaktadır. Mirasın ekonomik, toplumsal ve çevresel kalkınma ve gelişme için büyük bir kazanım ve güçlü bir araç olduğu yadsınamaz bir durumdur. Planlamanın kültürel mirasın sürdürülebilirliğini nasıl sağlayacağı ve hangi yöntemle bunun değerlendirileceği de önemli bir soru olarak karşımıza çıkmaktadır. Çalışma içeriğinde geliştirilmeye çalışılan özgün değerlendirme çerçevesi ise diğer öncü çalışmalar gibi yalnızca konuya ilişkin ipuçları sağlamaya yöneliktir.

KAYNAKLAR

- Albrechts, L., (2004). Strategic (spatial) planning reexamined, *Environment and Planning B: Planning and Design*, 31 (5) 743-58.
- Aoyagi, K., Nas, P. J. M. and Traphagan, J. W. (eds.) (1998). *Toward Sustainable Cities: Readings in the Anthropology of Urban Environments*. Leiden: Institute of Cultural and Social Studies, University of Leiden.
- Ashworth, G. J. and Tunbridge, J. E. (2000) *The Tourist–Historic City: Retrospect and Prospect of Managing the Heritage City*, Pergamon Press, Oxford.
- BEAM, (2016). *BEAM Plus Existing Buildings Version 2.0, Selective Scheme*, HKGBC & BEAM Society Ltd, Hong Kong, pp.13-15
- BREEAM, (2017). *BREEAM International New Construction 2016 / Technical Manual*, Document reference: SD233, BRE Global Ltd. Watford, UK, pp.1-31
- Chohan A. Y., and Wai Ki, P., (2005) *Heritage Conservation a tool for Sustainable Urban Regeneration: A Case study of Kaohsiung and Tainan*, 41st ISoCaRP Congress 2005, Taiwan
- Coccossis, H.. and P. Nijkamp (eds.) (1995). *Planning for Our Cultural Heritage*. Avebury, Aldershot.
- COE (2001). *The Council of Europe and cultural heritage 1954-2000, Final Declaration on the Political Dimension of Cultural heritage Conservation in Europe (Helsinki Declaration - 1996)*; Director of the Publication: Jose Marie Ballester, pp:311-318, Strasbourg Cedex: Council of Europe Publishing,
- CSH, (2008). *Code for Sustainable Homes, Technical guide, Communities and Local Government Publications / West Yorkshire, RIBA Publishing, London*, pp.10-35
- COE, (1992). *European Urban Charter, adopted by the Council of Europe's Standing Conference of Local and Regional Authorities of Europe (CLRAE) on 18 March 1992*, Strasbourg
- C2C, (2013). *Cradle to Cradle Certified Product Standard (Version 3.0)*, The Cradle to Cradle Products Innovation Institute, Prepared by McDonough Braungart Design Chemistry, LLC (MBDC).& Environmental Protection Encouragement Agency, GmbH, pp.1-85
- DGNB, (2016), *The DGNB Brand Environment*, DGNB GmbH, Stuttgart, Germany, pp.15
- Diker, O., (2016). *Kültürel Miras İle Kültürel Miras Turizmi Kavramları Üzerine Kavramsal Bir Çalışma*. *The Journal of Academic Social Science / Asos Journal*, 4, (30), s. 365- 374

- EEA, (1995): Europe's Environment: The Dobris Assessment. European Environment Agency, (EEA), Copenhagen.
- EC, (1996). European Sustainable Cities, Report by the Expert Group on the Urban Environment, European Commission, 1996, Italy
- EC, (1998), European Commission, Sustainable Urban Development in the European Union: A Framework for Action, Communication from the Commission, To the Council, the European Parliament, the Economic and Social Committee and the Committee of the Regions), 1998, Brussels, Belgium,
- English Heritage, (2003). Heritage Counts 2003: The State of the Historic Environment, <http://www.english-heritage.org.uk> (07.02.2010).
- Estidama, (2010). The Pearl Rating System for Estidama, Building Rating System, Design & Construction, Version 1.0, Abu Dhabi Urban Planning Council, April, 2010, Emirate of Abu Dhabi, pp.5-15
- France GBC, (2015). International Environmental Certifications For The Design And Construction Of Non-Residential Buildings, June 2015, France GBC, Paris, pp.5
- Green Globes, (2004). Design for New Buildings and Retrofits, Rating System and Program Summary, ECD Energy & Environment , Canada Ltd. Toronto, pp.1-5
- Green Globes, (2018). Green Globes For New Construction, Technical Reference Manual, The Green Building Initiative Inc. LLC, Portland, Oregon, pp.8-14
- Green Star, (2013). Green Star Performance, Introducing Australia's most comprehensive rating tool for sustainable building operations, Green Building Council of Australia, Sydney NSW, pp.4
- Gündüz, F., (2004). Çevre ve Turizmin Sürdürülebilirliği. Planlama, TBMMOB Şehir Plan-
cılar Odası Yayını, sayı:27, Temmuz 2004, s.59.
- Hassler, U., Algreen-Ussing, G., Kohler, N., (2002). Cultural heritage and sustainable deve-
lopment in SUIT, SUIT Position Paper (3) , Septembre 2002, (Sustainable Deve-
lopment of Urban historic areas through and active Integration within Towns, SUIT
project is supported by the EU Program "Environment and Sustainable Develop-
ment),
- Keleş, R., Hamamcı, C., Çoban, A., (2005). Çevre Politikası, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara
- Kocabaş, A., (1994). Urban Conservation for Sustainable Development Towards a Research
Agenda, Architecture and Planning in the Developing World, University of York
- Larkham, P. J. (1996). Conservation and the City, Routledge Press, London.
- Lautso, K., Spiekermann, K., Wegener, M., (2004). Planning and Research of Policies for Land
Use and Transport for Increasing Urban Sustainability (PROPOLIS), DG Research,
European Commission under the Energy, Environment and Sustainable Development
Thematic Programme of the Fifth RTD Framework Programme, 2004, Brussels, Bel-
gium,

- Lautso, K., Spiekermann, K., Wegener, M., (2002). Modelling Policies for Urban Sustainability. The 42nd Congress of the European Regional Science Association (ER-SA), 27-31 August 2002, Dortmund
- Nijkamp, P. ve Perrels, A., (1994). Sustainable Cities in Europe: A Comparative Analysis of Urban Energy-Environmental Policies, Earthscan, London.
- Ng, M. K., Cook, A. and Chui, W. T. (2001), The Road Not Travelled: A Sustainable Urban Regeneration Strategy for Hong Kong, Planning Practice and Research, Volume 16, Issue 2 May 2001, Pp. 171 – 183
- NSW, (2004). Heritage and Sustainability, A Discussion Paper, NSW Heritage Office, New South Wales, Parramatta
- Osmanoğlu, İ., (2019a) : Sustainable Construction As A Strategy Of Real Estate Marketing: A Case Study In Istanbul. Journal Of Social, Humanities And Administrative Sciences, 5(16), pp.527-536. <http://dx.doi.org/10.31589/JOSHAS.128>
- Osmanoğlu, İ., (2019b). Cultural And Natural Heritage As Inputs Of Sustainable Planning. Social Sciences Studies Journal, 5(38), pp.3480-3493. <http://dx.doi.org/10.26449/sssj.1594>
- Osmanoğlu, İ., (2019c). The Environmental Assessment Methods In The Context Of Sustainable Construction. Social Mentality And Researcher Thinkers Journal, 5(19), pp.805-819. <http://dx.doi.org/10.31576/smryj.279>
- Resmi Gazete/17635, (1982). 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu, Resmi Gazete, Tarih: 16.03.1982, Sayı: 17635
- Resmi Gazete/18785, (1985). 3213 Sayılı Maden Kanunu, Resmi Gazete, Tarih: 15.6.1985, Sayı: 18785
- Resmi Gazete/22249, (1995). Orman Arazilerinin Tahsisi Hakkında Yönetmelik, Resmi Gazete, Tarih: 05.04.1995, Sayı: 22249
- Resmi Gazete/27005, (2008). Turizm İşletmesi Belgeli Konaklama Tesislerine Çevreye Duyarlı Konaklama Tesisi Belgesi Verilmesine Dair Tebliğ (Tebliğ No:2008/3), Kültür ve Turizm Bakanlığı, R. Gazete Tarih: 22.09.2008, Sayı: 27005
- Rypkema D. (1999). Culture, Historic Preservation and Economic Development in the 21st Century. Paper submitted to the leadership conference on conservancy and development. Yunnan Province, China, September 1999.
- Rypkema, D.(2005). Cultural Heritage and Sustainable Economic and Social Development, European Cultural Heritage Forum, December 7, 2005, Brussels, Belgium
- Satterthwaite, D., (1997). Sustainable Cities or Cities that Contribute to Sustainable Development?, Urban Studies, Vol.34, No.10, October 1997, p.1667–1691, Routledge:Kentucky
- Steinberg F., (1996). Conservation and rehabilitation of urban heritage in developing countries, Habitat International, 20 (3) 463-75.

- Şahin, İ. (2004). Türkiye'de Kentsel Koruma Politikalarının Gelişimine Yardımcı Bir Yöntem Denemesi Örnekleme: İstanbul Tarihi Yarımada. Doktora Tezi, İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul
- Tiesdell, S., Oc, T. and Heath, T. (1996). Revitalizing Historic Urban Quarters. Architectural Press, Boston,
- UN, (1996). Report Of The United Nations Conference On Human Settlements. UN Conference on Human Settlements/Habitat II, Istanbul (Turkey) 3-14 June 1996,
- UN, (1992). Rio Declaration on Environment and Development, Report of The United Nations Conference on Environment and Development (UNCED) , Rio de Janeiro, 3-14 June, (1992). UN General Assembly, A/CONF.151/26 (Vol. I), 12 August 1992, NY.
- UN, (1987). Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future, UN, General Assembly, A/42/427, 4 August 1987. https://en.wikisource.org/wiki/Brundtland_Report; <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/5987our-common-future.pdf>.
- UN, DESA, (2019). World Population Prospects 2019: Highlights (ST/ESA/SER.A/423). United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division, New York, Published by the United Nations.
- USGBC, (2009). USGBC LEED Green Associate Study Guide, U.S. Green Building Council, Washington, DC, pp.4-132
- Welbank, M., (1987). Koruma ve Geliştirme (çev: R. Bademli), Konut ve Gelişme, Birleşmiş Milletler Türk Derneği Yayınları, No:14, Ankara, 183-199
- WIT, (2000). The Sustainable City: 1st International Conference on Urban Regeneration and Sustainability, 25-27 April, Rio de Janeiro, Brazil, Wessex Institute of Technology, Southampton, UK
- Wood, A., & Bruff, G., (2000). Local Sustainable Development: Land-use Planning's Contribution to Modern Local Government, Journal of Environmental Planning and Management, C. 43, S.4
- Yazar, K., H., (2006). Sürdürülebilir Kentsel Gelişme Çerçevesinde Orta Ölçekli Kentlere Dönük Kent Planlama Yöntem Önerisi, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Ve Siyaset Bilimi Anabilim Dalı, Ankara.